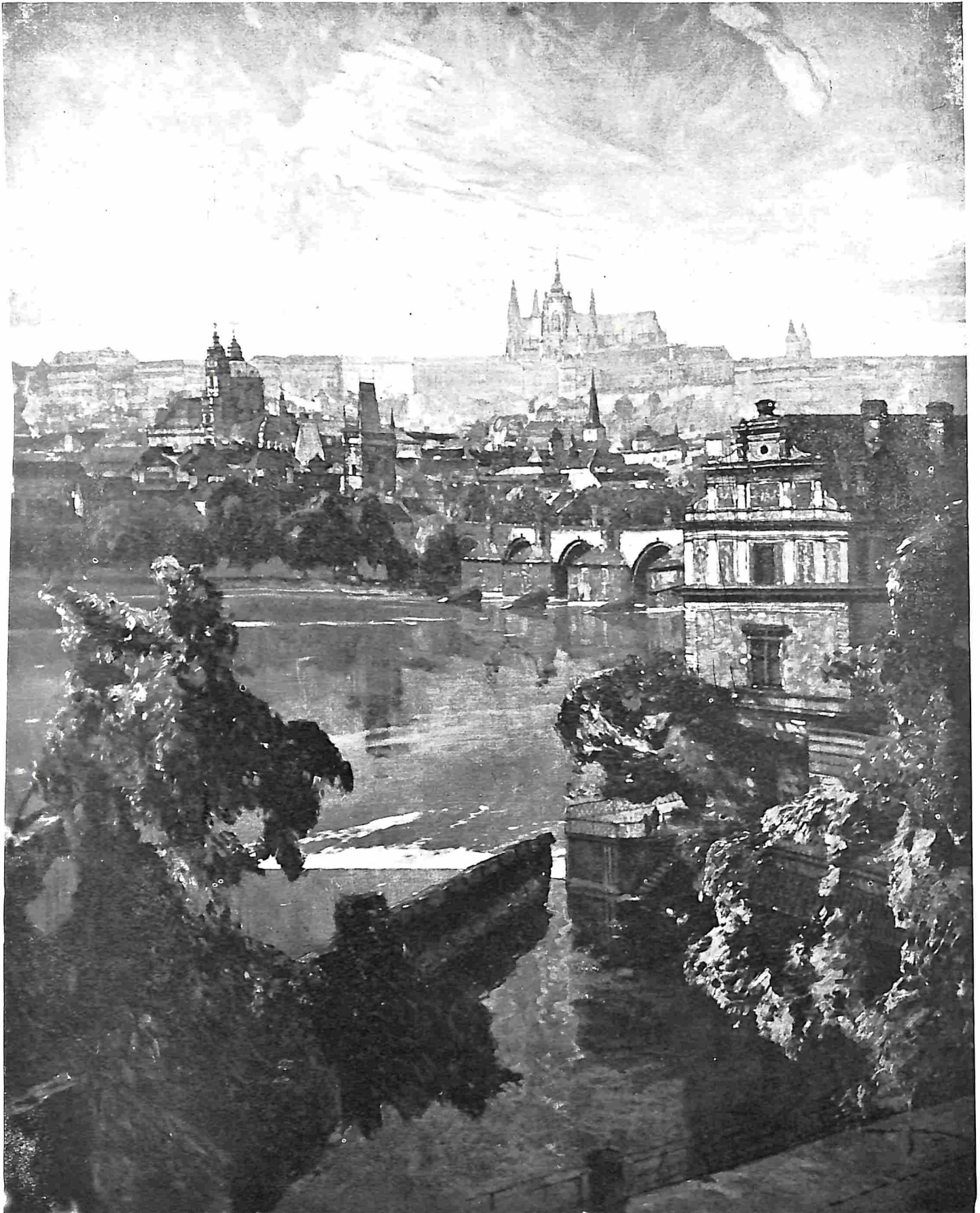

BUITEN

29^E JAARGANG N^O. 20

ZATERDAG 18 MEI 1935

PANORAMA VAN PRAAG

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

DE GOEDE RIVIER, DOOR PEARL S. BUCK (SLOT)	BLZ. 230—231
HET OORDEEL VAN BOEDDHA	BLZ. 231
DE BORDER, HAAR AANLEG EN BEPLANTING (GEÏLL.) (IV. SLOT), DOOR J. BERGMANS.	BLZ. 232. 238—240
DE CAMPANILE VAN PISA (GEÏLL.), DOOR DIRK L. BROEDER	BLZ. 229. 232—233
DE „FLORA 1935” EN ONZE TUIN (GEÏLL.) (IV), DOOR L. SPRUIT	BLZ. 233—235
MODERNE WOONWAGENS (GEÏLL.), DOOR A. J. D.	BLZ. 235—236
NAAR DE AMAZONE (GEÏLL.), DOOR R. B. VAN WULFFTEN-PALTHE	BLZ. 236—239
PALJAS (GEDICHT), DOOR J. J. VAN GEUNS	BLZ. 240

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar **Rokin 74—76, Amsterdam**. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventuele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, is verboden.

DE GOEDE RIVIER

DOOR PEARL S. BUCK

(Slot)

NA mijlen van water kwamen zij bij den binnencijl. Hij stak als een streep tegen den hemel af en leek een veilig toevluchtsoord. Land, goed, droog land! Lan Ying's vader maakte zijn vlot aan een boom vast en zij klommen aan wal.

Maar velen waren reeds vóór hen gekomen. Langs de streep land stonden hutten van matten en hoopen geredde meubels, banken en tafels en bedden, en overal waren menschen. Want zelfs deze binnendijk had geen stand gehouden tegen het water. In geen honderd jaar was hij zoo belaagd door de rivier en op vele plaatsen hadden de menschen vergeten dat er ooit zulk een aanval komen kon en den dijk niet stevig en gaaf gehouden. De rivier beukte zijn weg door de zwakke plekken en golfde over het land daarachter. De dijk stond daar als een eiland en van overal waren de menschen er heen gevlucht.

Niet alleen menschen, maar ook wilde dieren en de veldratten en de slangen kwamen dit plekje land opzoeken. Waar boomen uit het water oprezen, klommen de slangen erin en hingen aan de takken. Eerst vielen de menschen ze aan en sloegen ze dood en wierpen ze in de rivier. Maar aldoor kwamen er meer en ten laatste liet men hen met vrede, tenzij er bij waren, die gevaarlijker waren dan de andere.

Den zomer en den herfst bracht Lan Ying hier met haar familie door. De mand rijst, die zij meegebracht hadden, was reeds lang opgegeten. Ook den buffel hadden zij ten laatste geslacht en opgegeten en nadat de man het dier gedood had, ging hij alleen aan het water zitten; en toen Lan Ying naar hem toeging, riep hij haar norsch toe weg te gaan, waarop haar moeder haar riep en zeide:

„Kom niet dicht bij hem nu. Hij denkt, hoe hij ooit weer zal kunnen ploegen, nu de buffel weg is.”

„En hoe zal hij dat doen?” zei Lan Ying verwonderd.

„Ja, hoe!” zei haar moeder grimmig, terwijl zij het vleesch hakte.

Het scheen niet mogelijk, dat het de goede rivier was, die dit alles gedaan had. Zij hadden de geiten vóór den buffel opgegeten en de kleine jongen had zelfs niet durven klagen, toen hij zag dat zijn makker weg was. Nu stond de grimmige winter voor de deur.

Daar kwam de dag, dien zij wisten dat komen moest, waarop zij geen eten meer hadden. Wat nu? Ja, zij hadden hun vischnet nog. Maar de rivier zond geen groote visschen in deze bijna stilstaande wateren. Alleen kleine vischjes, en krabben, die den modderigen oever opgekropen kwamen. Geen van al de menschen had meer voedsel over. Elk gezin bleef op zichzelf, bewaarde zijn laatste restje, zei niemand, wat er over was. Een paar gezinnen hadden nog iets over en dit aten zij heimelijk in het donker van den avond, uit

angst, dat zij gedwongen zouden worden te deelen. Maar zelfs deze kleine voorraden waren spoedig uitgeput. Toen was er niets meer over dan de kleine vischjes en de krabben, maar er was geen brandstof om ze te koken. Ze moesten rauw gegeten worden. Eerst dacht Lan Ying, dat ze het niet konden, dat ze liever van honger zou omkomen. Haar vader zei niet, maar keek naar haar en lachte een beetje grimmig toen zij na een dag lang niets gegeten te hebben, uit den hoop vischjes er een nam, dat niet bewoog.

„In elk geval wil ik ze niet levend opeten,” mompelde zij.

Dag na dag ging voorbij. De winter naderde met kille windvlagen en plotselinge vorstnachten. Wanneer het regende werden zij allen tot op de huid nat en hokten zij samen schapen. Maar niet dikwijls regende het en den volgende dag konden zij hun kleeren in de zon drogen. Lan Ying werd heel mager, zóó mager, dat zij het aldoor koud had. Maar zij keek naar de anderen, en de jongetjes werden ook mager, heel stil. Zij speelden nooit meer. Alleen de oudste liep af en dan langzaam naar den waterkant, wanneer zijn vader hem riep te komen helpen om de dagelijksche vischjes te vangen. Lan Ying zag haar moeders ronde gezicht bleek en hol worden en haar handen, die altijd rood en vol en met kuiltjes bij de knokkels geweest waren, werden als die van een geraamte. Toch was zij opgewekt en zei meermalen:

„Wat zijn we gelukkig, dat we nog voortjes hebben en dat we allemaal sterk genoeg zijn om ervan te kunnen leven.”

Het was waar, dat er velen gestorven waren van honger, die naar den dijk gekomen waren, zoodat er niet zulk een menigte menschen meer was, als tevoren. Nu was er ruimte genoeg voor degenen, die over waren.

Geen booten kwamen er deze dagen voorbij. Lan Ying zat die als naar gewoonte over het water zat uit te kijken, dacht terug aan al de booten die geregeld voorbij gekomen waren, wanneer zij bij het net zat. Het scheen een ander leven, Wanneer ooit een andere tijd dan deze geweest? Het leek alsof zij de eenige overgebleven menschen op de wereld waren, een handjevol menschen, die op een stukje land temidden van een watervloed zaten.

Soms praatten de mannen zachtjes met elkaar. Niemand van hen had nu zijn oude, krachtige stem. Allen spraken zo, alsof zij een heelen tijd ziek geweest waren. Zij praatten erover wanneer de vloed zou afnemen en wat zij zouden doen om nieuwe beesten te vinden om hun ploegen te trekken en telkens zei Lan Ying's vader somber:

„Wel, ik kan mezelf voor den ploeg spannen en mijn vrouw wil dat heusch ook wel eens doen, maar wat heb je er aan om te ploegen als er geen zaad is? Waar zullen we ons zaad vandaan halen als we geen graan hebben?”

Lan Ying begon van booten te droomen. Er moesten ergens op de wereld toch zeker wel menschen overgebleven zijn, die graan hadden? Konden er geen booten komen? Elken dag keek zij stil uit over het water. Als er een boot kwam, dacht zij, zou er tenminste een levend mensch in zitten en zij kon hem toeroepen en zeggen:

„Red ons toch! We hebben dagen lang niets gegeten dan voortjes!”

Al kon hij zelf niets doen, hij kon misschien weggaan en het aan anderen zeggen. Een boot was haar eenige hoop. Zij begon te bidden dat er een boot zou komen, elken dag, maar er kwam er geen. Wel zag zij een keer aan den horizon, waar het gele water donker afstak tegen den hemel, den vorm van een kleine boot, maar deze ging in den hemel over en kwam niet dichterbij.

Toch begon zij moed te scheppen. Als deze boot er was, zouden er dan geen andere zijn? Aarzelend zei zij haar vader:

„Als er een boot kwam —”

Maar hij liet haar niet uitspreken en zei mismoedig: „Kind, en wie weet, dat wij hier zijn? Neen, we zijn aan de genade van de rivier overgeleverd.”

Zij zei niets meer, maar bleef vasthoudend over de rivier uitkijken.

Plotseling zag zij op een dag, scherp en zwart afstekend tegen den hemel, den vorm van een boot. Zij keek er naar, maar zei niets. Zij zou wachten of deze ook weer verdween zooals de andere. Maar deze boot verdween niet. Ze werd grooter, duidelijker, kwam nader. Zij wachtte. Ten laatste was zij dicht genoeg bij, dat zij er twee mannen in zien kon. Toen liep zij naar haar vader. Hij lag te slapen, zooals alle mannen sliepen wanneer zij konden, om aldus hun knagende ingewanden te vergeten. Zij schudde hem, trok hem aan de

hand om hem wakker te krijgen. Zij was heel zwak en te slap om te roepen.

„Daar komt een boot!” hijgde zij.

Toen stond hij op, langzaam en moeilijk door zijn slapte en keek over het water. Het was waar, daar was een boot. Het was waar, dat die nader kwam. Hij trok zijn blauwe jas uit en zwaaide er zwakjes mee en zijn ribben stonden uit als die van een skelet. De mannen in de boot riepen hem toe. Maar niet één van de mannen op het land kon antwoorden, zóó zwak waren zij.

De boot kwam nader. De mannen bonden haar aan een boom vast en sprongen op den oever. Lan Ying staarde hen aan en dacht, dat zij nog nooit zulke mannen gezien had, zoo dik, zoo goed gevoed. Hun stemmen klonken luid — wat zeiden ze eigenlijk?

„Ja, we hebben eten — ja, voor allen! We hebben gezocht naar menschen als jullie. Hoe lang zijn jullie hier geweest? Vier maanden — groote genade! Hier, eet deze rijst — hij is al gekookt. Ja, ja, er is nog meer! Hier hebben we ook nog tarwemeel — neen, niet te vlug — vooral eerst maar heel weinig eten en straks weer wat!”

Lan Ying keek naar hun bewegingen, terwijl zij weer in de boot sprongen en terugkwamen met rijstapap en broden van tarwemeel gebakken. Zonder te weten wat zij deed, strekte zij de hand uit en haar adem ging bijna zoo snel als die van een uitgeput dier. Zij wist niets — behalve dat zij eindelijk iets te eten zou krijgen. Een van de mannen gaf haar een stuk brood, dat hij afgebroken had en zij boorde er haar tanden in, ging ineens op den grond zitten en vergat alles behalve het stuk brood dat zij vasthield. Zoo deden zij allen en aten en toen iedereen te eten had, keken de twee mannen een anderen kant uit, alsof zij het niet konden aanzien. Niemand zei een woord.

Neen, niemand zei iets, tot plotseling een der mannen, na zooveel gegeten te hebben als hij durfde, opmerkte:

„Kijk eens hoe wit dit brood is! Ik heb nooit tarwe gezien, waar je zulk wit brood van maken kunt!”

Toen keken zij allen en het was waar: het brood was wit als sneeuw. Een van de mannen in de boot zei toen:

„Het is brood, gemaakt van tarwe, die in een groot, vreemd land groeit. Men heeft daar gehoord, wat de rivier deed en ons dit meel gezonden.”

Zij keken allen weer naar de stukjes brood, die zij nog over hadden en de mannen mompelden dat het zoo wit en zoo goed was, en het leek het beste brood, dat zij ooit nog gegeten hadden. Lan Ying's vader keek op en zei plotseling:

„Ik zou een beetje van deze tarwe willen hebben om op mijn land uit te zaaien, wanneer het water zakt. Ik heb geen zaad.”

De andere man antwoordde vriendelijk:

„Je krijgt het — jullie krijgen het allemaal.”

Hij zei het zoo doodgewoon, alsof hij tegen een kind sprak, want hij wist niet wat het voor deze mannen, die boeren waren, wilde zeggen te hooren dat zij weer zaad zouden hebben om te zaaien. Steelsgewijs keek Lan Ying naar haar vader en zag dat hij aldoor glimlachte, maar dat zijn oogen vol tranen stonden. Toen voelde ook zij de tranen in haar keel opkomen en stond op en liep naar een der mannen en trok hem aan zijn mouw. Hij keek naar haar omlaag en zei:

„Wat is er, kind?”

„Hoe —” fluisterde zij, „hoe heet het land, dat ons deze mooie tarwe gezonden heeft?”

„Amerika.” antwoordde hij.

Zij liep terug, ging zitten en keek, het stukje brood, dat zij niet meer kon opeten, in de hand, over het water uit. Zij hield het stevig vast, ofschoon de mannen haar meer beloofd hadden. Plotseling voelde zij zich duizelig worden — haar hoofd werd draaijerig. Zij zou meer kunnen eten, wanneer zij wilde — al was het ook maar een beetje tegelijk, van dit goede brood! Zij keek uit over de rivier en was niet bang meer voor haar. Goed of slecht, zij hadden weer brood. En zij fluisterde in zichzelf:

„Dien naam moet ik niet vergeten — Amerika!”

Het oordeel van Boeddha

EEN OUD-INDISCH VERHAAL

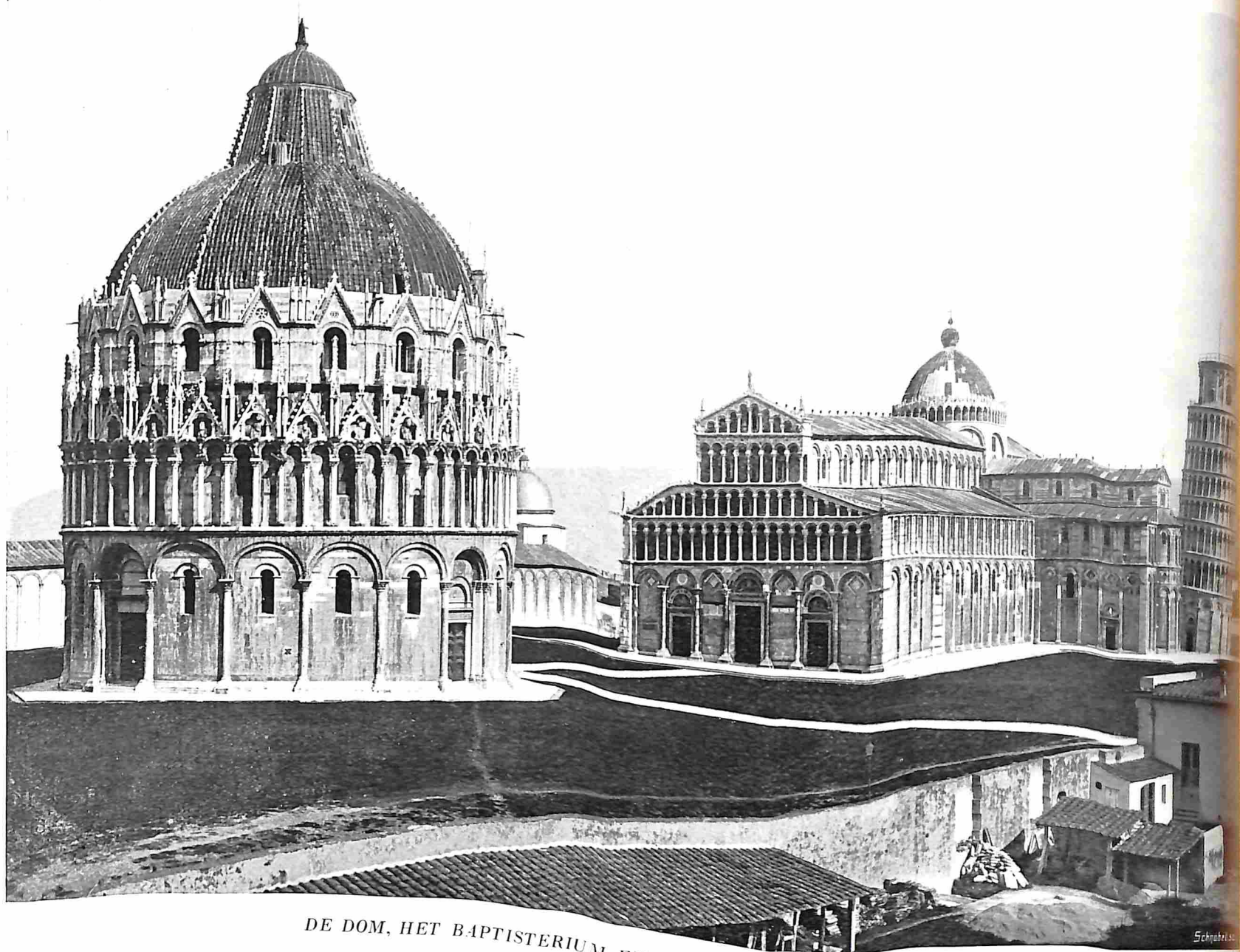
OP zekeren dag bracht een vrouw haar kind naar den vijver van den Boeddha. Na haar kind gebaad te hebben, ging zij zelf in het water om een bad te nemen. Toen zag een booze geest het kind en wilde het opeten. En den vorm van een vrouw aannemend, kwam zij naar den vijver. ☞ „Dat is

een mooi kind!” zei zij tot de moeder. „Is het van u?” ☞ En toen zij vernam, dat dit zoo was, vroeg zij of zij er op mocht passen. En toen de moeder dit toestond, paste zij er een poosje op en haastte zich er toen mee weg. ☞ Maar de moeder zag het, snelde haar na en greep haar, roepend: „Wat wilt ge met mijn kind doen?” ☞ „Waar hebt ge het kind vandaan?” zei de geest. „Het is het mijne!” ☞ En luid twistend kwamen zij langs de Zaal des Oordeels van den Boeddha en deze, het rumoer vernemend, vroeg wat de reden was van hun twist en of hij misschien zou beslissen. En zij stemden toe. Hij liet een streep op den grond trekken en beval de geest het kind bij de armen en de moeder het bij de beenen te nemen. ☞ „Het kind zal van haar zijn, die het over de streep trekt,” zei hij. ☞ Maar het kind huilde, toen aan zijn lichaampje getrokken werd en de moeder zag dat het pijn had en dit bedroefde haar, zoodat haar hart bijna brak. En zij liet het los en weende. ☞ Toen zei de Boeddha tot de omstanders: „Wie heeft een teeder hart voor zuigelingen? Zij die kinderen ter wereld brachten, of die dat niet deden?” ☞ „Heer!” antwoordden zij: „de harten der moeders zijn teeder.” ☞ „Wie van deze beiden is dan de moeder?” zei hij. „Zij die het kind in de armen heeft, of zij die het losliet?” ☞ „Zij die het losliet is de moeder,” zeiden zij. ☞ „Denkt gij allen dan dat de andere een dievegge is?” ☞ „Dat weten wij niet, heer,” zeiden zij. ☞ „Voorwaar,” zei hij. „dit is een booze geest, die het kind wegnam om het op te eten.” ☞ „O, heer!” riepen zij, „hoe wist gij dat?” ☞ „Omdat,” zei hij. „haar roode oogen niet knipten, en zij geen vrees kende en geen medelijden had.” En zich tot de dievegge wendend, zei hij: „Wie zijt gij?” ☞ „Heer, ik ben een booze geest,” antwoordde zij. ☞ „Waarom naamt ge dit kind weg?” vroeg hij. ☞ „Ik wilde het opeten, o heer,” zei zij. ☞ „O dwaze vrouw,” berispte hij haar. „voor de zonden in uw vroeger bestaan zijt ge geboren als een booze geest, en nog zondigt ge!” ☞ En na haar te hebben doen beloven, zich te houden aan de vijf geboden, liet hij haar gaan. Maar de moeder van het kind verheerlijkte den toekomstigen Boeddha en zeide: „O heer! O groote geneesheer! Een lang leven zij u beschoren!” Toen ging zij heen, haar zuigeling tegen de borst geklemd.

DE BORDER, HAAR AANLEG EN BEPLANTING

DOOR J. BERGMANS (IV, Slot van het nr. van 27 April)

NU zijn we gekomen aan de laatste opmerkingen, die we over het onderwerp borders wilden maken, tevens het begin voor den werkelijken aanleg, n.l. het uitzoeken der planten. Om uit de beschrijvingen in de talrijke smakelijke catalogi van vaste planten een keus te doen, is geen gemakkelijk werkje, de eene plant is nog mooier dan de andere, maar alle tegelijk gebruiken kan nu eenmaal niet. ☞ Om U eenigszins te helpen, laten we hier nu een aantal vaste planten volgen die gemakkelijk groeien, rijk bloeien en ook in kleinere borders voldoening zullen geven, zoodat het kiezen nu iets eenvoudiger wordt. ☞ We beginnen met de bekende Akeleien, waarvan de eigenaardig gevormde bloemen in allerlei kleuren uitmunten door losheid en sierlijkheid, terwijl de planten niet wild groeien. Van de vele soorten noemen we A. caerulea hybriden, die in alle tinten van geel, rose, lila, zalmkleur en wit voorkomen. Een heel goede plant is Achillea Ptarmica fl. pl. met vele kleine dubbele witte bloemen. Het geslacht Aster bevat een onnoemelijk aantal soorten en variëteiten, alleen hiervan zou met gemak een groote border zijn samen te stellen. We noemen er een paar die 's zomers bloeien en verder enkele, die voor 't najaar geschikt zijn. Aster Amellus Rud. Goethe is wel een der mooiste vroege asters, met groote lavendelblauwe bloemen, en Aster Amellus Rose von Ronsdorf heeft bijzonder aardige rose bloemen. Van de herfstasters zijn vooral geschikt Aster novi-belgi Red Rover, die niet te hoog groeit en een der beste is in de roode kleur; Aster novi-belgi Queen Mary wordt hooger en heeft buitengewoon mooie blauwe bloemen; Aster novi-belgi Little Boy Blue wordt geen meter hoog, gaat schuil onder een groote massa halfdubbele donkerblauwe bloemen. Klokjesbloemen zijn er ook heel wat. Een paar goede soorten zijn Campanula glomerata superba, een circa 40 cm hooge plant met prachtig donker violetkleurige bloemen. Campanula lactiflora in vollen bloei is iets buitengewoons, zóó'n overvloed van witte tot zeer zacht blauwe bloemen verschijnen dan in groote trossen aan de plant. (Slot op bladz. 239)

DE DOM, HET BAPTISTERIUM EN DE SCHEEVE TOREN TE PISA

DE CAMPANILE VAN PISA

DOOR DIRK L. BROEDER

ZOOAL niet een van de zoovele moderne wonderen van de wereld en evenmin het voornaamste monument van de stad aan de oevers der Arno, toch zal niemand van kennen, dat de bekende Torre Pendente het eigenaardigste en interessantste gebouw is van de kunstzinnige stad Pisa. ☞ De Campanile, zooals de beteekenis harer benaming dan ook luidt, is de alleenstaande klokketoren van Pisa's oude kathedraal. Door de gansche provincie Toscane treft men deze eigenaardige campaniles, die, zoo ze niet heel alleen staan, dan toch slechts tegen den kerkmuur geaangebouwd en den indruk geven min of meer bij wijze van toegift later te zijn bijgebouwd. Doch ook buiten het oude hertogdom Toscane vindt men deze klokketorens, en dan denken we aan de beroemde Campanile di San Marco te Venetië, die, na de instorting in den aanvang dezer eeuw, in 1912 tot in details getrouw werd herbouwd, en aan die te Florence, in verbinding met de Santa Maria del Fiore, die ter wereld mag worden genoemd. ☞ De Scheeve Toren van Pisa — de algemeene en meest gebruikte benaming van deze campanile — dankt zijn naam aan de verzakking, waaraan hij ongetwijfeld reeds onmiddellijk na de voltooiing van het eerste gedeelte onderhevig is geweest. Dat, zooals wel eens beweerd wordt, hij met opzet scheef gebouwd is, is absurd, want aan den toren, die overhelt van noord naar zuid, treft men den waterspuwer van het dak der grondverdieping aan de noordzijde, dus waar deze juist geen enkel nut meer heeft. Trouwens, het deskundige werk „Relazioni Compilate della Commissione Tecnica per lo Studio delle Condizioni presenti del Campanile di Pisa” bewijst, hoe de toren reeds eeuwenlang aan het verzakken is. Bovendien toont een uit 1384 dateerend fresco van Antonio Veneziano, op een der muren van het Camposanto geschilderd, den toren afgebouwd . . .

en scheef. ☞ Hoewel men bij den eersten oogopslag het niet zou zeggen, en het zeker niet aan een afbeelding zou opmerken, werd de Campanile in drie afzonderlijke gedeelten gebouwd, door drie verschillende architecten. ☞ In 1174 bouwde de oude beeldhouwer Bonanno, die de prachtige bronzen deuren van het zuidelijk transept der Pisaansche Kathedraal en ook die van den Dom van Monreale, bij Palermo, schiep, het eerste gedeelte, en het lichaam van den grijzen kunstenaar werd in de fundeering begraven. ☞ Bonanno bouwde het voetstuk en de drie daaropvolgende omgangen in een stijl, die duidelijk den invloed der Lombardische en Byzantijnsche bouworde in het Romaansche tijdperk van Pisa verraadt. De Pisaansche stijl is dan ook feitelijk een conglomeraat — een zeer harmonische gelukkig — van deze twee, waarbij de, deels aan Byzantium ontleende, architectuur der Arabische kolonisten op Sardinië en Sicilië hen ook beïnvloedde, hetgeen al zeer sterk uitkomt in de Kathedraal zelf en in den San Piero a Grado, dicht bij Pisa, waarin men Ionische en Corinthische zuilen aantreft, doch ook een verbinding van de Ionische krul- en de Corinthische acanthuskapiteelen, die verbonden zijn door Arabisch-Byzantijnsche hogen. ☞ Tuschen de eerste werkperiode en de tweede ligt een tijdsverloop van ongeveer zestig jaar, want pas tegen 1234 wordt het werk hervat en spoedig ziet men de Campanile opgetrokken worden tot en met den zesden omgang. Dat reeds toen een verzakking had plaats gehad, bewijst wel het feit, dat de architect de zuidzijde ongeveer dertig centimeter hooger maakte dan de tegenovergestelde. ☞ De aard van den bodem waarop de Torre Pendente stond, was dusdanig, dat deze verzakking doorging, zoodat, toen meer dan een eeuw later het bovenste gedeelte, de klokketoren, bijgebouwd werd, dit laatste bouwwerk eveneens aan den zuidkant hooger opgetrokken moest worden dan aan den noordkant. ☞ De ver-

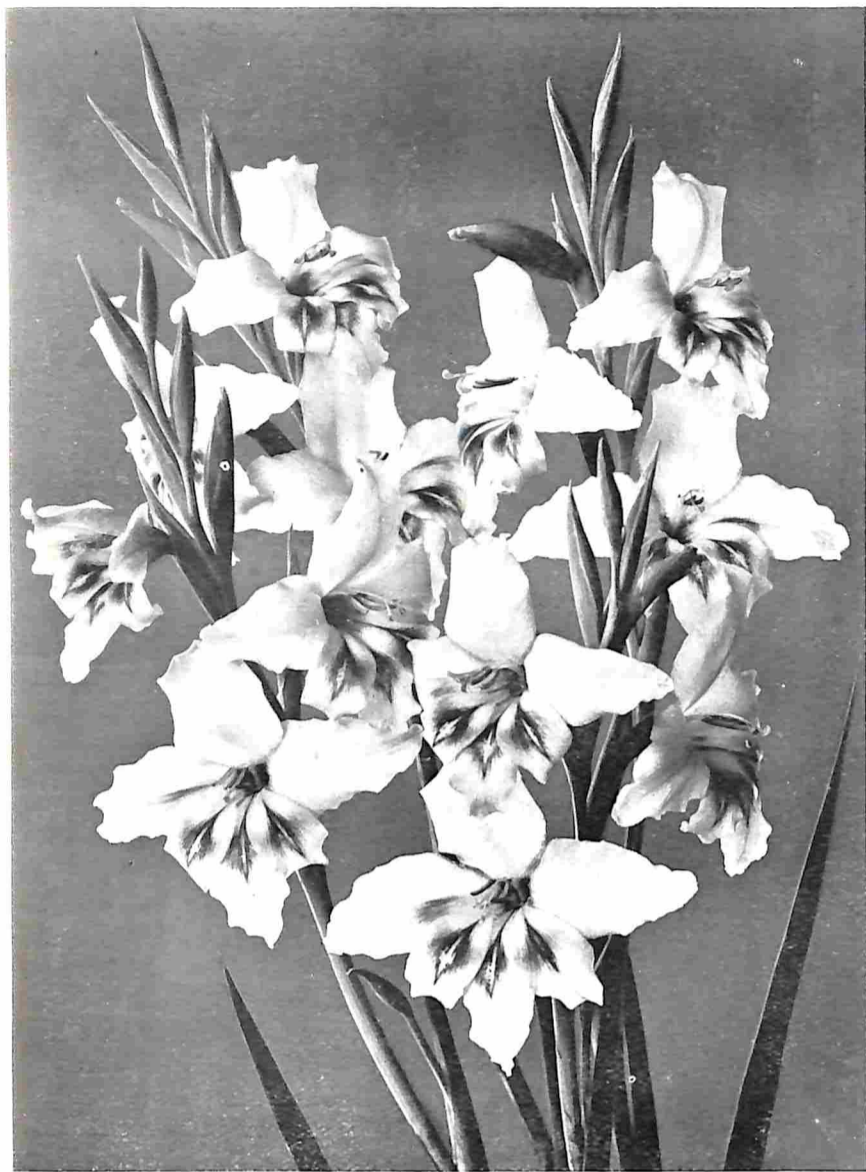

Foto van Tubergen

VROEGE HERAUT-GLADIOLUS FAIR LADY

zakking wordt dan werkelijk een lijdensweg. Maatregelen helpen niet meer, en als dan in 1817 de Engelsche architecten E. Cresy en G. L. Taylor opmetingen doen, komt men tot de alarmeerende ontdekking, dat de toren niet minder dan ruim 3.80 meter uit het lood is! Bij zulk een inclinatie zal de wind allermintst bevorderlijk zijn voor den goeden gang van zaken, terwijl ook de aardbeving van 1846 debet zal zijn geweest aan de steeds voortschrijdende verzakking, die ondanks de in 1928 genomen maatregelen steeds blijft voortgaan, en wel in zoo erge mate, dat gedurende de laatste twee jaren er redenen bestaan tot ernstige bezorgdheid, weshalve alle toegang tot den toren nu moest worden verboden en de bezoekers van Pisa de prachtige vergezichten van de Campanile af over de vlakte van den Arnomond, de steeds blauwe zee en de woeste Alpen op den achtergrond moeten ontberen. Daarom ook heeft men thans eindelijk een aanvang gemaakt met de zoo dringend noodige restauratie.

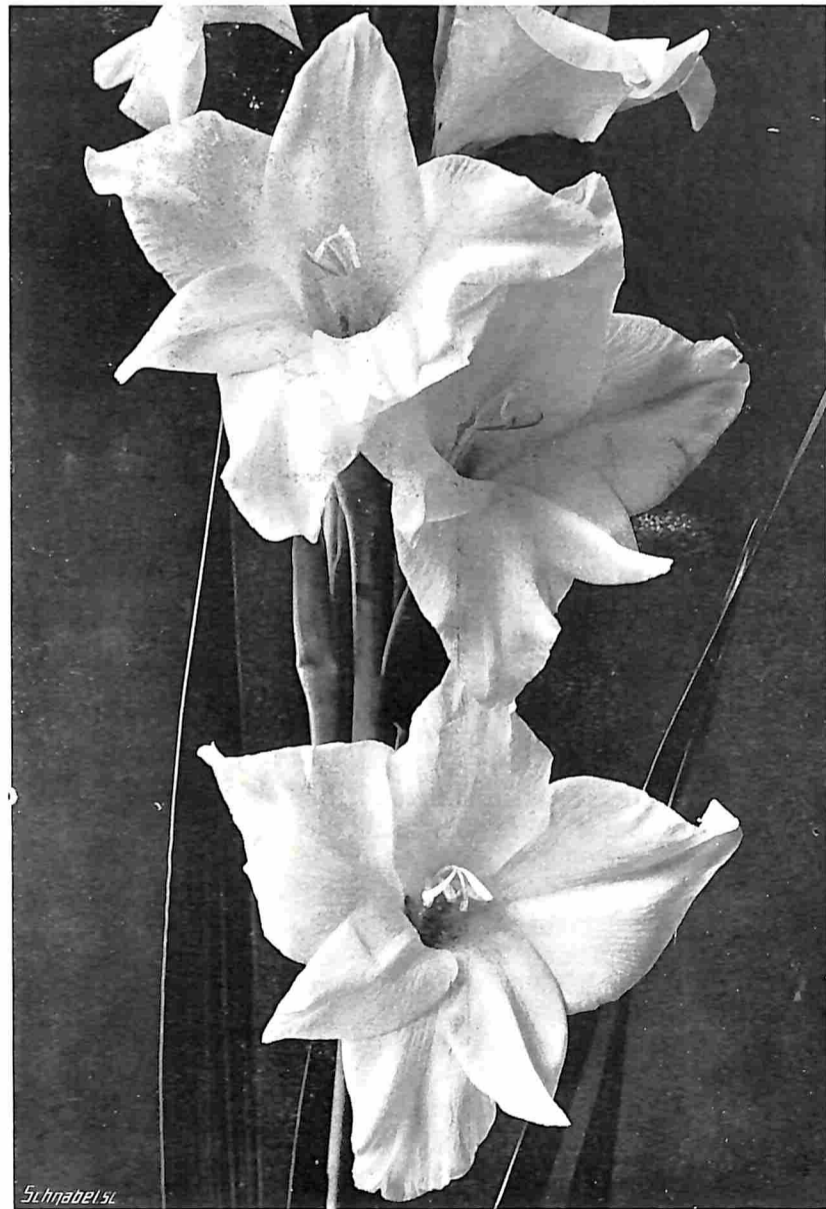
DE „FLORA 1935” EN ONZE TUIN

DOOR L. SPRUIT

(IV. *Vervolg van het nr. van 4 Mei*)

LATEN we, naar aanleiding van de laatste der vijf tentoonstellingen in het hoofdgebouw, eens een paar van de geëxposeerde zomergewassen onder de loupe nemen. Gladiolus en Iris, ziedaar twee belangrijke bol- en knolgewassen, die zich op de Flora Vijf toonen en ook voor onzen tuin van belang zijn. ☼ Gladiolen of Zwaardlelies leenen zich vooral voor aanplant in groepjes, of beter gezegd groepen, van 10—20 bijeen in het boordbed. De planttijd is Maart tot Mei; de grond moet goed bewerkt en bemest zijn en niet te droog. Verder vragen de Gladiolen volle zon en een plaats uit den wind. De knollen worden ongeveer 10 cm diep geplant en 15 cm uit elkaar. Ze bloeien dan in Augustus of September en kunnen tot 1.50 meter hoog worden. 's Winters blijven ze niet vaststaan. — Dit is de tuintechnische zijde van de vraag. Minstens even belangrijk echter is het, te zien wat er aan Gladiolen voor ons domein bruikbaar is. We onder-

scheiden in de Zwaardlelies verschillende groepen. Allereerst de grootbloemige of Childsi's, genoemd naar den Amerikaan Childs, die ze het eerst gewonnen heeft. De Childsi-gladiolen zijn verbeteringen van de oude, kleinbloemige, z.g. Gentsche Gladiool (*G. gandavensis*), genoemd naar de stad waar de verschillende ingevoerde wilde soorten het eerst zijn gekruist. Sinds Childs hebben die oude Gentsche Gladiolen afgedaan. De grootbloemige vars. zijn ook zoo bijzonder mooi met hun enorme bloemen, die goed rechtop staan aan een stevigen stengel en voorkomen in wit en de mooiste tinten blauw en paars, rood en oranje, rose en geel. Feitelijk is het ondoenlijk, hier namen van mooie grootbloemige Gladiolen (de naam Childsi's is vrijwel in onbruik geraakt) te gaan geven. Laten we als groote nieuwigheid alleen noemen Orange Princess, wel de allerbeste oranje Gladiolus die er is, en de laatbloeiende Beat All met heel groote, lichtrose bloemen. Beide hebben de eigenschap, dat er ettelijke bloemen tegelijkertijd open zijn — dat is trouwens een van de vele strenge eischen waaraan Gladiolen moeten voldoen. Ook op het gebied van Zwaardlelies is Holland n.l. toonaangevend; dit is iets, wat we wel eens over het hoofd zien. Heel veel eischen worden er gesteld en door het Hollandsche Gladiolengenootschap wordt, na uitplanting in een proeftuin en strenge keuring, telken jare een lijst gepubliceerd en aan alle kweekers toegezonden van de soorten die niet aan de eischen voldoen en dus niet verder gekweekt moeten worden. En daar men zoo wijs is, zich hieraan te houden, wordt het peil van onze zwaardlelies steeds hooger opgevoerd. Een jaar of 15, 20 geleden, in de dagen van de hoogconjunctuur in den bollenhandel, zijn er in onze bollenstreek schatten verdiend aan het verhandelen van Gladiolenkralen. Wat zijn kralen? Daartoe moeten we teruggaan tot onze knollen, als ze bij het invallen van kou en regen in October worden opgenomen. Boven den ouden knol heeft zich de nieuwe gevormd; het loof wordt met een scherp mes vlak boven deze nieuwe afgesneden. De oude, verschrompelde knol wordt er af gedraaid en weggegooid. Rondom den nieuwen knol nu zitten de kralen; miniem jonge knolletjes die er af gehaald worden en volgend jaar apart opgeplant.

Schnabels.

GROOTBLOEMIGE GLADIOLEN

Dat is dan in Maart-Mei; en in October zijn ze al tot bloeibare knollen uitgegroeid! De vermeerdering gaat dus zeer snel. Voor gewoon tuingebruik behoeven we ons om de kralen niet te bekommeren, maar wie er plezier in heeft, kan gerust probeeren, op deze manier een reserve van sterke jonge knollen te vormen ter vermeerdering van eigen voorraad of om er vrienden en kenissen plezier mee te doen. — De grootbloemige Gladiolen kunnen we ook uit zaad kweeken, waarbij we gewoon in den vollen grond in het voorjaar zaaien. In 't najaar kunnen we dan al kralen oogsten, die bij warm weer datzelfde jaar van zaaiing al gebloeid hebben, en het anders stellig den zomer daarop doen. ☼ Naast de grootbloemige Gladiolen kennen we nog andere ook. Zoo b.v. primulinus, een wilde, echt gele Gladiol, die bij de Zambesi-watervallen groeit. Eigenaardig is het dat deze, naast het stuivende watervoorkomende, Zwaard-

delie een ver over meeldraden en stamper gebogen bovenblad heeft, zoodat deze kostbare deelen niet vochtig kunnen worden. Tusschen de grootbloemige en deze primulinus is gekruist en de z.g. primulinus-hybriden vertoonen behalve geel nu ook rood en rose en hebben vrij kleine, elegante bloemen. Het is een Haarlemsche aanwinst, die vooral als snijbloem een groot succes geworden is. — Er is nóg een Haarlemsche winning, waarover hier gesproken moet worden; niet uit chauvinisme, maar omdat het zoiets prachtigs is voor uw tuin! Het is de Heraut-Gladiol, de vroegbloeiende hybride tusschen de lage, zeer vroege ramosus- en nanus-gladiolen en de grootbloemige. De nanus en ramosus-vars. hebben het nadeel dat de stengels kort en gebogen zijn, zoodat de bloemen alleen maar haar achterzij vertoonen. Van de moeder hebben de Herauten den vroegen bloei geërfd en van den vader de groote bloemen, die bovendien allerlei prachtige schakeeringen vertoonen in rood, oranje en rose, terwijl er ook zachtlila in voorkomt. Maar vooral de oranje-scharlaken tint (die het eerst ontstaan is) wordt veel gevraagd. — De Herautgladiolen — hoe goed is de naam gekozen — worden in November geplant in doorlatenden diep omgewerkten grond, die niet versch gemest mag wezen. Ze worden den zomer daarop dan weer opgenomen en moeten 's winters vorstvrij afgedekt worden. Een zonnige standplaats is noodig. — Alle Heraut-gladiolen hebben kaarsrechte stengels en groote openstaande bloemen, die op de blaadjes kleine witte, soms bruin- of paars-omrande vlekken hebben. Het is moeilijk de mooiste te noemen; misschien bevalt de nieuwigheid Dillenburg u wel het best: de bloemen zijn helder oranje-scharlakenrood met witte, paarsomrande vlekken. — Dezelfde behandeling vragen de boven genoemde nanus- en ramosus-vars. Ze hebben mooie bloemen, maar de stengels zijn wat gebogen. Ze spelen voornamelijk in rood, wit en rose en worden voor de Londensche snijbloemenmarkt bij duizenden gekweekt op de Kanaaleilanden. Daar is trouwens nog een andere Gladiol veel in cultuur, *G. Colvillei*, al een bloemige Gladiol. De plant wordt niet hooger dan 75 cm en bloeit heel vroeg (half Juni) met witte, rose of violetroode bloemen. En zoo zijn we vanzelf bij de wilde, de species-

Gladiolen beland. Ook zij moeten in het najaar den grond in en vragen 's winters dikke bedekking, want het zijn „kouwelijke“ gasten. *Gladiolus byzantinus* (violetrood) bloeit al half Juni. Heel mooi is *G. grandis*, die grasachtig bloeit heeft en fijne geurende, zachtgele bloemen. Fijn is ook de Kaapsche Gladiol *G. cuspidatus*, dat maar 35 cm hoog wordt en in Juni bloeit met crême-witte bloempjes die in hart drie roode vlekjes dragen. Tenslotte is *G. segetum* iets voor uw tuin, een flink hooge *Gladiolus* (1 meter), die dunne stengels heeft en fijne bloemen van een mooi paars-rose. — De wilde Gladiolen zijn kleiner en fijner dan Herauten en grootbloemigen en ze staan veel beter recht dan de nanus- en ramosus-vars. Ze hebben een heel eigen charme en het is werkelijk wel iets om te probeeren in uw tuin. ☼ Tot zoover over *Gladiolus*. Wat de irissen aangaat, daarover is betrekkelijk kort geleden in „Buiten“ uitvoerig geschreven en zullen u dus alleen in verband met *Flora Vijftiens* enkele soorten vertellen. Eerst dan moet allereerst de Hollandische Iris vermeld worden, een echt Hollandse ras, tot de Bol-Irissen behoorend. De bloeitijd valt begin Juni; de bollen worden den half October in vollen zamen zandgrond geplaatst en kunnen geen grondwater verdragen; ze worden na het afsterven van 't loof in Juli-Augustus opgenomen en tot Oct. droog bewaard. De mooie bloemen, van de vorm van Spaansche Iris (*Iris hispanica*), maar veel breder van bloemblad, komen vooral voor in verschillende tinten blauw, in zuiver wit en zuiver geel. Iets heel bijzonders is de zachtblauwe „van Scorel“ met geweldige groote bloemen. Een ander vaderlandsch product — het klinkt wel erg nationaal — maar Holland heeft op dit gebied ook zoo geweldig veel gepresteerd! — zijn de Regelio-Cyclus-Irissen, hybriden tusschen de sterke, maar weinig interessante Regelio-groep en de prachtige Onco-cyclus-groep, die in ons klimaat heel slecht gedijt en waartoe o.a. de Rouw-Iris behoort. Door dit hybridiseeren is het mogelijk geworden, in Holland een Iris te laten groeien die sterk is als de Regelia en bijna zoo

REGELIO-CYCLUS-IRISSEN

ver den ronden Onco-cyclus-vorm heeft behouden. Voor een uitvoeriger beschrijving zie men „Buiten“ van 21 Dec. 1931. — Een groote plaats nemen op *Flora Vijf* ook de barbata-Irissen in en over deze groep mag hier dus niet gezwegen worden. Ze zijn prachtig voor uw tuin en worden in de wandeling tusschen Irissen genoemd. De bloeitijd buiten valt in Mei en Juni en aan den naam barbata hoort u wel al, dat ze een baard hebben dus op het onderste hangende bloemblad (de lip) een ruw matje dragen. Onder dien naam barbata is een heele verzameling Irissen saamgevat, die oorspronkelijk allemaal verschillen, maar onderling zóó vaak gekruist zijn, dat die verschillen nauwelijks meer gelden. Kweekers en handboeken-onderverdeelingen nog wel vast en zoo zult u wel eens namen tegenkomen als *Iris germanica*, *Iris pallida*, *Iris sambucifolia* of *squalens*. Maar 't is door al die hybriden langzamerhand een ware chaos geworden en al zal een bioloog er wel van gruwen, de verzamelnaam barbata omvat tegenwoordig al die vroegere soorten. De vorm van de barbata-Iris is vol

rond: vaak zijn ze tweekleurig en ze bloeien rijk en gemakkelijk. Voorwaarden zijn een zonnige standplaats en voedzame, kalkhoudende grond, die niet te nat mag zijn, goed doorlatend en diep gespit. De planten vormen een wortelstok en kunnen jaren vast blijven staan, als we maar zorgen dat ze — Heel veel kleuren komen er in voor: blauw en violet, grijsig, brons, wit en geel, rose-achtig en purper, donkerbruin en alle denkbare tusschentinten. Wilt u namen? Het is moeilijk een keus te maken, maar laten we toch in ieder geval vermelden een groote nieuwigheid, die pas eerverleden jaar

op de keuring is gekomen: Pluie d'or, met donker goudgele bloemen, die aan lage, vertakte stengels staan, wat tot nu toe bij de gele vars, niet voorkwam. Houdt u van heel donkere Irissen, dan is Louis Bel, de vroegbloeiende, zwartviolette tuin-Iris wel de donkerste. En zoo zouden er meer te noemen zijn, die in hun tint als de beste beschouwd kunnen worden. Maar dat voert ons te ver. Hoofdzaak is, dat u op de hoogte komt van het bestaan van deze barbata-groep en dan zult u zelf wel een keus kunnen maken uit de mooiste tinten en combinaties. ☼ Een volgende keer iets over Dahlia's, die op Flora Vijf ook niet ontbraken.

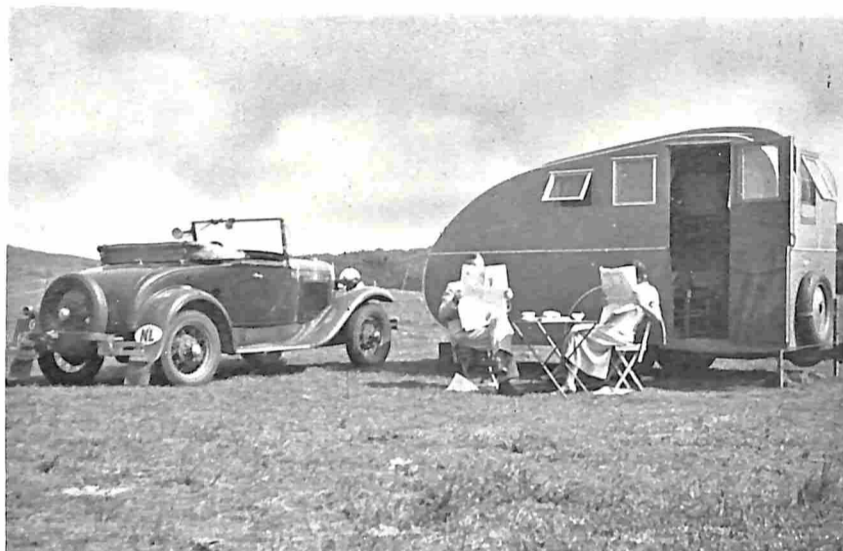
MODERNE WOONWAGENS

IN Engeland heeft onlangs de „caravanning club” haar 25-jarig bestaan gevierd. Met caravanning bedoelt de Engelsman het reizen met een woonwagen. ☼

In den goeden ouden tijd hadden de wagens het model van de bekende kermiswagens en zij werden getrokken door paarden. Zoo schreef de Heer Wouter Cool in „Buiten” van 26 Augustus 1908 in zijn artikel „Vagebondeerende Wielrijders” o.a.: „men heeft bewonderd de plaatjes van woonwagens, keurig ingericht, met paarden bespannen...”. Tegenwoordig fungeert de auto als trekkracht en de wagens zijn dienovereenkomstig in stroomlijn gebouwd. De praktische inrichting getuigt eveneens van een jarenlange ervaring. ☼

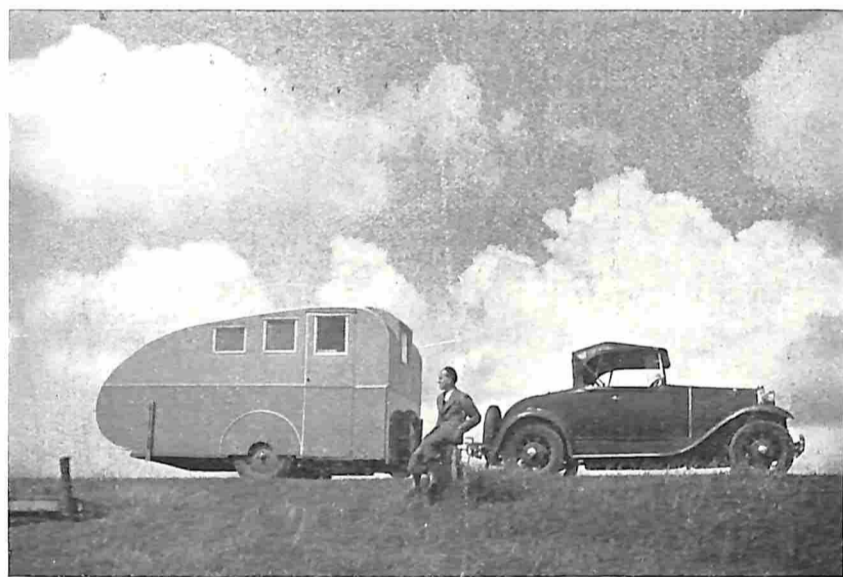
In Engeland wordt deze sport zeer algemeen beoefend, speciaal door de upper ten. De fabrikanten maken reclame voor hun product met de publicatie van geheele lijsten van lords en ladies, die een wagen van hen gekocht hebben. Er zijn aan den overkant van de Noordzee zelfs ondernemingen, die de wagens per week verhuren en er groote wagenparken op na houden. ☼ De laatste jaren hebben zich ook op de Nederlandsche wegen enkele van deze moderne gestroomlijnde wagens vertoond en natuurlijk het noodige bekijks en ook bewondering getrokken. ☼ Alleen de ras-tentkampeerders trekken minachtend hun neus op voor deze luxe wagens. Dat is geen kampeeren meer, zeggen ze. Zij hebben ongelijk. Het is wel degelijk kampeeren, maar met vermijding van veel van het ongemak, dat het gebruik van een tent aankleeft. Denk alleen maar eens aan het opslaan van een tent bij regen en wind. Met een woonwagen behoeft ge uw deurtje slechts open te maken en ge zijt klaar. Hier geen tijdverlies door het uit- en inpakken van Uw keukengereedschap of beddegoed, alles ligt klaar in den wagen. De primustoestellen staan vastgeschroefd op de aanrecht, de bergplaats voor koffie, thee, suiker en d.g. is zoo ingericht, dat er gedurende het rijden geen ongelukken mee kunnen gebeuren en de zaak toch voor de hand staat. In een (draagbaar) tankje wordt drinkwater meegevoerd. Kleeren worden niet gekreukeld en geplet in koffers, in den woonwagen is een keurige hangkast aanwezig. 's Morgens bij het opstaan geen vrees, dat onbescheiden blikken U overvallen bij het maken van Uw toilet, de waschgelegenheid is binnen in den wagen. ☼ Een der tien geboden van het tentkampeeren is: kookt steeds buiten Uw tent, want de petroleum van de primus tast de rubber van het grondzeil aan, iets dat bij regenweer hoogst onaangenaam zijn kan.

Bij een woonwagen niets van dit alles. Het koken geschiedt steeds binnen in den wagen en bij regenweer zit men in

Foto's F. Hausbrand

MIDDAGRUST

DE AUTO MET DE RIJDENDE WONING

aardig plekje voor het kamp te bereiken. Dat gaat uitstekend. ☼ Overigens moet men het kampeeren met een woonwagen en met een tent niet te veel met elkaar vergelijken, al was het alleen maar uit financiële overwegingen. Het spreekt van zelf, dat het aanschaffen van een woonwagen heel wat meer kost, dan van een tent, hoewel de prijs, zelfs van een vierpersoonsmodel, nog verre beneden dien van de goedkoopste auto blijft. D.w.z. van een hier te lande gemaakte wagen; het invoeren van een wagen uit Engeland komt aanmerkelijk duurder. ☼ De woonwagen is het kampeerinstrument voor hen, die het kampeeren in tenten te primitief, te veel een zich behelpen, vinden. In een woonwagen is er geen sprake van zich behelpen, het is eigenlijk een klein zomer-

huisje op wielen. ☼ De woonwagen is ook een prachtmiddel om de vakantie in het buitenland door te brengen. Op groote, goed geplaveide wegen kan men gemakkelijk 60 km rijden, zoodat men spoedig over de grens is. De kosten zijn een fractie van wat het reizen met den trein en het verblijf in hotels kost. Men kookt toch zijn eigen potje, wat niet meer kost, dan wanneer men thuis gebleven was. De eenige extra uitgave is dus de benzine en het grootere gebruik hiervan bij het rijden met aanhangwagen is zoo gering, dat het bijna niet gemerkt wordt. Men behoeft ook geen zwaren auto te hebben; de kleine autotjes, die thans algemeen in gebruik zijn, kunnen gemakkelijk een licht model woonwagen trekken. ☼ De voordeelen zijn groot. Met spoorboekjes of reisbureaux heeft men niets meer te maken, men behoeft niet vooruit kamers in een hotel te bespreken, waardoor men soms moet gaan, terwijl men eigenlijk had willen blijven; men is niet gebonden aan de tijden in het pension voor de maaltijden vastgesteld, men kan gaan wanneer men wil, zonder dat de pensionhouder U er beleefd op

AMAZONE-INDIANEN IN HUN CANO'S

komt wijzen. dat U de kamers voor 14 dagen besproken hadt. Kortom, men is zoo vrij als een vogel in de lucht. Bevalt het ergens niet, dan koppelt men den wagen weer aan en rijdt ergens anders heen waar het leuker is. Onderweg geen zoek naar een geschikte gelegenheid voor de lunch of het diner. Wanneer men door een stad of een dorp komt, doet men zijn

inkopen en wanneer men honger krijgt, zet men den wagen aan den kant van den weg en bereidt een maaltijd. In Frankrijk en België ziet men wel woonwagens, getrokken door een tractor. Dit is niet zoo practisch. Het is juist zoo gemakkelijk, dat men, wanneer de woonwagen op de kampeerplaats afgehaakt is, de auto tot zijn beschikking houdt om boodschappen te doen, tochten in de omgeving te maken of de bezienswaardigheden in een naburige stad te bezichtigen. Tenslotte nog dit: velen meenen, dat het slapen op den grond bij het kampeeren ongezond zou zijn, vanwege de vochtigheid. Of dit bezwaar al dan niet gegrond is, kan alleen een medicus uitmaken, maar in ieder geval bestaat het bij den woonwagen niet, daar de bodem een paar decimeter van den grond is en optrekken van vocht dus ten eenenmale uitgesloten.

A. J. D.

Naar de Amazone

DOOR R. B. VAN WULFFTEN PALTHE

EEN reis naar het Amazonegebied is tegenwoordig, nu goede kaarten van de rivier bestaan en indien men zich beperkt tot de naaste omgeving van den hoofdstroom, niet meer zoo'n onderneming als in de dagen van den Spanjaard Orvellano, die de rivier als eerste Europeaan in 1544 opvoer, 45 jaar nadat Pinzón haar op een zee-arm gelijkende, 80 km breede monding ontdekt had. De rivier wordt druk bevaren, stoomvaartlijnen, waaronder ook Europeesche, onderhouden de verbinding van de stadjes langs haar oevers met de beschaafde wereld. Zelfs zeekasteelen van 12.000 ton dringen tot diep in het tropisch oerwoud door, over duizenden km lengte en hebben het Amazone-bekken tot ver over de Braziliaansche grens, tot in Peru opengelegd. Zooals zooveel in het enorme land Brazilië, is ook de rivier eindeloos-groot en geweldig. In de 5 dagen, die onze „Hilary” van de Engelsche Boothlijn noodig had om van Belem — gelegen aan een der mondingsarmen, 100 km van de kust, het doel van onze reis — Manaos te bereiken, hebben we bijna 2000 km afgelegd, maar toch zijn we maar een betrekkelijk klein stuk van 's werelds grootsten stroom opgevaren, niet veel meer dan 1/3 van zijn totale lengte. Van Manaos tot Squitos in Peru, waar de bevaarbaarheid voor stoomschepen ophoudt, is de afstand nog 300 km, terwijl zijn bronnen op de oostelijke hellingen van de Cordilleros de los Andes, nog bijna 1000 km verder weg liggen. Het stroomgebied der Amazone, dat op 7.000.000 km² geschat wordt, en zich van 20° Z B tot 40° N B uitstrekt, voert haar langs 200 zijrivieren, waarvan er 12 langer zijn dan de Rijn, water toe. De afstand van oever tot oever bedraagt tot 30 km — ge-

middeld 15 — maar slecht zelden vertoont de rivier in haar volle breedte. Bijna overal liggen in ettelijke naast elkaar, talrijke eilanden, van de meest uiteenlopende vormen en grootte, die de stroom in vele armen verdeelen. De beide loodsen voeren ons zeeschip, zonder behoeven van boeien en bakens, ook gedurende den nacht door de wirwar van waterlopen. Nu eens varen we midden een wijden arm van 2 à 4 km breedte, zoodat we de lage oevers slechts vaag kunnen onderscheiden, dan weer gaat het vlak langs den kant, of kilometers lang door een smal kanaal van nauwelijks 200 m breed, zoodat de overhangende takken van de woudreuzen het dek haast raken. Houdt de eilanden eens voor een korten tijd op, dan is het of we de rivier laten hebben en op een groot meer zijn. De oevers verdwijnen geheel uit het gezicht en gedurende een heelen tijd zien niets dan water en lucht. De stroomsnelheid is belangrijk. Zelfs in het nu (September) heerschende droge seizoen, bedraagt deze nog altijd 8 km per uur, een snelheid die in den regenseizoen belangrijk groter wordt. Dit komt niet zoozeer door het verval, dat slechts 1 m bedraagt op de 30 km, (Iquitos ligt op 180 m, Manaos op 26 m, Santarem op 16 m) doch door de ontzettende massa water die moet worden afgevoerd. Een gebied zoo groot als 1/3 van Europa watert op een enkele rivier af en de hoeveelheid regen, die in tropisch Brazilië valt, is veel wat meer dan in ons land. Bedraagt het normale kwantum water, dat per seconde wordt afgevoerd 30.000 M³, in den regentijd stijgt dit tot meer dan 100.000 m³. De rivier stijgt dan tot 15 m en zet het land mijlen ver onder water, na den val van het water is eenige jaren geleden op 17 M hoogte rivierslip den stam van ver landwaarts staande boomen geconstateerd, 100 km van de monding, midden op zee, waar nog geen land te bekennen valt, is het zeewater brak en bruin gekleurd, door het zich in de oceaan uitstortende rivierwater, dat over het zeewater een tijd lang heenschuift, alvorens zich er mee te vermengen. Zelfs bij springvloed is het water nabij de monding altijd zoet en drinkbaar (voor de inboorlingen dan altijd). Door het geringe verval doet de vloed zich tot Obidos, 1000 km stroomopwaarts van de monding gelegen, gevoelen. Echter niet door een stroom landwaarts — de rivier blijft met onverminderde kracht en snelheid haar weg naar zee vervolgen — door een belangrijke rijzing van het waterpeil. Tijdens nieuw en volle maan, doet zich vrij geregeld een merkwaardig verschijnsel, „Porocora” genoemd, voor. Een vloedgolf dringt dan den trechtervormigen mond binnen, die zich op ondiepte stort als een aaneengesloten brandingsgolf, als een muur van water. Op zeer diepe plaatsen, de Amazone is op veel plaatsen meer dan 100 m diep, doet de vloedgolf zich weinig gevoelen. Het water van de hoofdrivier is troebel en bruin gekleurd, een merkwaardige tegenstelling vormende met het klare, zwarte water van vele zijstroomen. Bij de samenvloeiing van den Rio Negro (zwarte rivier) met de hoofdrivier, passeert men een werkelijke kleurgrens. Het zijn niet alleen zwellende stoffen, die de bijzon-

OERWOUD LANGS DE AMAZONE

dere kleur veroorzaken, want het Amazone-water verliest de bruine tint maar in geringe mate, wanneer het bijv. in poelen langeren tijd stilstaat. De chemische samenstelling van dit water is van bijzonderen aard, veroorzaakt door den grond waarlangs het vloeit. Het land is maar schaars bevolkt. ☼ In den Staat Parà, die 37 maal zoo groot is als ons land, wonen 1½ miljoen menschen. Amazonas, de grootste staat van de Vereenigde Staten van Brazilië, die zelfs meer dan 60 maal de oppervlakte van Nederland beslaat, telt slechts ½ miljoen zielen. Bij de vaart van Belem naar Manaos, door het geheele gebied van Parà en een gedeelte van dat van Amazonas, zijn we slechts 5 stadjes gepasseerd: Breves, Monte Alegre, Obidos, Santarem en Parintins. Ook zijn er weinig dorpen, eigenlijk niet meer dan gehuchtjes; 20 à 30 gepleisterde hutten gegroepeerd om een kerkje, waarachter het oerwoud onmiddellijk oprijst. Op sommige gedeelten zien we wel eens alleenstaande huisjes van palmbblaren, maar we kunnen uren en uren varen, zonder iets, ook niet met behulp van een kijker, van menschen en woningen te zien, terwijl toch in dit land zonder wegen, waar alle verkeer te water moet geschieden, het menschelijk leven zich geheel aan den grooten stroom concentreert. ☼ Ieder huisje heeft z'n aanlegsteiger, waaraan een paar cano's, uitgeholde boomstammen, gemeerd liggen. Bij onze komst verdringen spier-

naakte kinderen zich op de steigertjes, om het groote schip te zien voorbij varen. De meeste zijn bruin, een mengeling van indianen, negers en blanken, maar vreemd doet het echter aan in deze tropische wildernis ook nog zoo veel blanken en zelfs blondjes te zien. De grootere jongens trachten ons per cano zoo dicht mogelijk te naderen, handig pagaaïen zij

hun lichte vaartuigjes door de golven, die onze Hilary veroorzaakt. ☼ Veel afwisseling biedt de vaart op de rivier, hoe merkwaardig ook op zich zelf, niet. Het is oerwoud en nog eens oerwoud waarop wij uitkijken. Op den duur wordt dat wel eens eentonig en de belangstelling verflauwt onvermijdelijk. We gelooven daarom, dat het verstandig geweest is, dat we passage genomen hebben op een groot Europeesch schip en de reis niet hebben gemaakt op een van de kleine rivierstoomers, die wegens de locale sfeer ons eerst aanlokten. Twaalf dagen op een kleinen, primitieven hekwieler (in Slikerveer gebouwd!) met weinig ruimte en niets dan Brazilianen om ons heen, zouden ons waarschijnlijk wel wat lang gevallen zijn. ☼ Was het in Belem warm, gewoonlijk van 84° tot 96°, op de rivier is het smoorheet, niettegenstaande onze vaartsnelheid van 15 km per uur. Tot een uur of elf gaat het nog, maar daarna komt een hitte opzetten, die bij iedere beweging het zweet doet uitbarsten en de passagiers aan de dekstoelen kluisert. Het tenue wordt ook langzamerhand luchtiger. In tegenstelling met de Brazilianen zijn de Engelsche toeristen heerlijk ongegeneerd. Behalve schoenen, worden broek en hemd, het geheel gewoonlijk door een enkelen knoop in verband gehouden, voldoende geacht. ☼ De dames maken natuurlijk meer werk van haar toilet; van één der beauties hebben we in de 15 dagen die we samen waren, wel 40 japonnen kunnen bewonderen. De avondjurken gaan vrij regelmatig iederen dag 1 cm naar beneden; mijn vrouw kijkt al verschrikt naar den kalender, maar evenmin als in de natuurkunde wordt ook hier het absolute nulpunt bereikt en na Manaos rijst alles weer. ☼ Midden in het groote woud, dat

zich naar alle zijden onafgebroken minstens 2000 km uitstrekt, is in de 2e helft der 19e eeuw uit het onbeduidende Barra het tegenwoordige Manaos gegroeid, de hoofdstad van den Staat Amazonas, die in haar goeden tijd 100.000 inwoners telde. Die goede tijd viel samen met den bloeitijd van Belem, tegen het einde van de vorige eeuw, toen de rubberboomperiode op haar hoogst was. Zeer gunstig gelegen aan den Rio Negro, dicht bij haar samenvloeiing met de Amazone, was Manaos het centrum van den rubbertap, die rijkdommen naar de stad deed stroomen en haar een groote toekomst beloofde. De uitbreiding der stad werd grootscheeps aangepakt, ruime pleinen en avenues werden aangelegd, groote regeeringsgebouwen en een theater, dat in Parijs niet zou misstaan, verrezen. ☼ Lang heeft evenwel de tijd van voorspoed niet geduurd. Toen de plantagerubber in groote hoeveelheden op de markt verscheen en de prijzen snel omlaag gingen, was de room spoedig van de Amazone-rubbermelk afgeschept. Hoe goedkoop de arbeidskrachten in Brazilië ook waren en nog zijn, de transportmoeilijkheden in deze streken en daaruit vloeiende kosten zijn zoo groot, dat van ernstige concurrentie met de „beschaafde” rubber geen sprake kan zijn. ☼ Zooals overal waar het cultuurproduct doordringt, moesten ook hier de inlandsche waren het afleggen, al wordt ook nu nog Amazone-rubber, de echte Pararubber, uitge-

voerd. ☼ Manaos' faam is echter gebleven. In Rio de Janeiro had men ons al van verschillende zijden op Manaos, de schitterende oerwoudstad opmerksaam gemaakt en bij onze terugkomst in het Zuiden des lands was altijd een der eerste vragen, hoe wij Manaos gevonden hadden. Veel is er niet van te vertellen. Het is er gloeiend heet; 4 Sept. werden

EEN UITSTAPJE OP EEN ZIJRIVIER VAN DEN HOOFDSTROOM

we ontvangen met een temperatuur van 104° F. in de schaduw. In de stad, waar nog 60.000, menschen moeten wonen, is niets bijzonders te zien; de straten zijn kaarsrecht en grootendeels ongeplaveid, zij waren blijkbaar nog niet aan de beurt toen de rubberprijs zoo zakte. Op enkele uitzonderingen na zijn de huizen laag, de kerken stijlloos. ☼ Het is een jonge Portugeesche provinciestad, verdwaald in het Amazonebosch. ☼ Maar de onbeduidendheid van Manaos heeft ons weinig gedeerd. Overdag maakten we excursies in den omtrek en 's avonds nam de „Hilary”, gemeerd aan een drijvende ponton, op enkele honderden meters van den oever, ons weer gastvrij op. ☼ Eén goed ding moet ik echter van de stad releveren: er is uitstekend bier te krijgen, gebrouwen door een rasechte Beier, dat ons nog wel eens verleidde 's avonds naar de stad te gaan. De nachtelijke vaart in een roeibootje over de met maanlicht overgoten rivier was een attractie op zich zelf. ☼ Het oerwoud in den onmiddellijken omtrek van Manaos is een beetje beschaafd. Men is bezig akkers en tuinen aan te leggen en er zijn houtkapondernemingen gevestigd voor welke exploitatie natuurlijk in de eerste plaats wegen noodig zijn. Dank zij deze wegen, die ook voor auto's bruikbaar zijn, kon ons gezelschap op gemakkelijke wijze tot meer dan 25 km diep in het oerwoud dringen. Buiten de spaarzame paden is dit over eenigen afstand alleen mogelijk voor ervaren woudloopers. ☼ Het schijnt of het bosch begrijpt, dat de mensch zijn vijand is, tegen wien het zich met alle kracht moet verweren. Groote middelen past het niet toe. Het land heeft geen hooge bergen, die de mensch een halt toeroepen, evenmin groote verscheurende dieren. Maar het verdedigt zich

DE BORDER. ZOMER-BORDER

met wapens van klein kaliber, met lianen en doornen, met myriaden insecten, met slechte lucht, gloeiende hitte en ziekte veroorzakende moerasdampen. Doch het heeft er succes mee. Op een oppervlakte zoo groot als $\frac{1}{3}$ van Europa leiden 1.200.000 menschen een hard bestaan, voeren een voortdurenden strijd tegen de vijandige natuur, die zoo overdadig en overvloedig lijkt. De verovering van het woud gaat maar langzaam. ☼ Grootsch en machtig, maar griezelig is de indruk, die het woud maakt, waar buiten de schaarsche open plekken geen zonnestraal doordringt, waar steeds een halfduister heerscht en een zware lucht hangt. ☼ Alle mogelijke soorten boomen en palmen groeien naast en door elkaar; woekerplanten kruipen langs de stammen der woudreuzen omhoog, soms de geheele kruin bedekkend. Lianen, waaronder vele zoo dik als een dijbeen en waarin hoogst ingewikkelde knopen, die een ouderwetschen zeeman jaloersch zouden maken, slingeren van boom tot boom. Bijzonder mooi en geheimzinnig zijn de smalle waterloopen en kreeken met pikzwart water, waarboven het bosch als een dak sluit. Van dieren, uitgezonderd dan insecten, mieren, muskieten en bloedzuigers, waartegen men zich voortdurend moet verweren, bemerken we weinig. Apen en papagaaien hoorden we steeds schreeuwen, maar te zien krijgt men ze niet; alle andere beesten houden zich schuil voor den mensch. ☼ Mooi geteekende groote vlinders, waarvoor Brazilië beroemd is, fladderen boven de zonnige plekken; blauwe exemplaren van wel 20 cm vleugelbreedte zijn er bij. ☼ Primitieve, rasechte Indianen komen in

DE BORDER. AKELEIEN

de buurt van Manaos niet meer voor. De enkelen, die niet uitgeroeid of verdreven zijn, hebben zich met de binnendringende blanken en de negers, die in hun gevolg meekwamen, vermengd. ☼ Met een kleine stoomboot bezochten we enkele dorpen van deze mestiezen en mulatten langs de Amazone. Scherp treft de tegenstelling tusschen de overdadig rijke natuur en het gedegenereerde ras, dat hier armzalig bestaan voortsleept. De meeste menschen zien ondervoed en ziekelijk uit. Aan eigenlijken landbouw wordt niet gedaan. De mannen zijn er te onbekwaam en te lui voor. Hoogstens teelen ze wat zwarte boonen, die met ingevoerd rijst het nationale voedsel vormen. Ze leven verder van banen en cacao-boonen en wat de rivier oplevert. Oog- en hondenziekten komen veel voor en doktershulp is niet aanwezig. De Engelsche kolonie te Manaos bezit een keurig clubhuis in het bosch met tennisbanen en zwembassin, waar de Hilarypassagiers doorlopend geïntroduceerd zijn. Onze medereizigers vinden in den vreemde toch maar overal een stuk van Old England terug, maar daardoor komen zij ook minder in aanraking met de bevolking van de landen, die zij bereizen. Dit is ook wel te merken. Wat weten Engelsche toeristen weinig van de geschiedenis en aardrijkskunde van het vreemde land, van de zeden en gewoonten van de inwoners, wier taal zij gewoonlijk niet kennen en wat is hun belangstelling in andere naties gering. Zelfs van het vreemde geld weten zij gewoonlijk niets. ☼ De terugreis naar Belem ging heel wat sneller dan de heenreis, niettegenstaande we onderweg twee keer langdurig aanlegden om lading in te nemen. In ruim 3 dagen waren we over, dank zij de hulp van den krachtigen stroom, die onze eigen snelheid van 22 km tot 30 per uur opvoerde. ☼ In de buurt van een nederzetting van Japaneezen laadden we 200 zware mahonieboomen; in Santarem cederhout voor Lissabon, waaruit pijpen gedraaid zullen worden. De handelheid waarmede de vlottenvoerders den ketting precies onder het zwaartepunt aan de lange stammen wisten te brengen was merkwaardig. Bijna altijd ging de boomstam horizontaal in de hoogte. ☼ Het Japansche dorp maakte een vrij wat beteren indruk dan die der mestiezen. Ofschoon ook gemaakt van materiaal, dat de streek oplevert: leem, blaren en latten, zag de huisjes er keurig uit. Het bosch was over een groote uitgestrektheid geveld, men was reeds begonnen met den aanplant van katoen rijst en cacao. ☼ Bij den manager, die wat Engelsch sprak, zijn we binnen geweest en op een eenvoudig souper onthaald. Hij vertelde, dat hun leven niet gemakkelijk was. Ze hadden veel van ziekten te lijden, het bosch verdedigt zich nog nadat het geveld is; koorts en ingewandsziekten komen veel voor en het hospitaal, een der eersopgerichte gehouden, had nog veel bezoek. De terugtocht naar

ons ruim 5 km stroomopwaarts gelegen schip met de kleine, smalle cano's in den pikdonkeren nacht was fantastisch. Om den fellen stroom te vermijden, voeren we dicht langs den oever, onder de overhangende takken, dwars door wolken van vuurvliegjes, kleine rondwarrelende groene lantaarntjes, heen. Telkens hoorden we een zware plons, veroorzaakt door groote visschen en onze pagaiers maakten een geweldig lawaai om de kaaïmannen te verschrikken en te verjagen. ☼ In Santarem zijn we nog aan wal geweest. De komst van onzen oceaanstoomer, eenmaal in de 2 maanden, veroorzaakte groote opwinding in het stadje. De bevolking liep uit om ons te zien, vooral de vrouwen waren actief. 's Avonds was het schip overvuld met de upperten van Santarem, waaronder veel aardige, knappe meisjes van 14—18 jaar, die kwamen dansen en het heele schip onveilig maakten. De meisjes waren zoo verstandig geweest hun cavaliers mee te brengen, want de Engelschen bemoeien zich nooit met „natives” ☼ Op de terugreis naar Belem zagen we veel krokodillen. In de rivier zijn ze niet gemakkelijk te ontdekken; alleen een stuk van den kop en den rug steekt boven water uit; zelfs van dichtbij gelijken ze met hun harde, ruwe huid op boomstammen. Eerst toen oudgasten er ons opmerkzaam op maakten, begrepen we met kaaïmannen te doen te hebben. Beter konden we ze zien tijdens het op korten afstand passeeren van een zandigen oever te Obidos, waar het er letterlijk van wemelde. Een geschikte zwemplaats is de Amazone niet en als woonplaats zou ik de oevers van het „riviervtje”, ofschoon de gele koorts en de malaria door den arbeid der Rockefeller Foundation vrijwel uitgeroeid zijn, niet gaarne uitkiezen.

De border, haar aanleg en beplanting

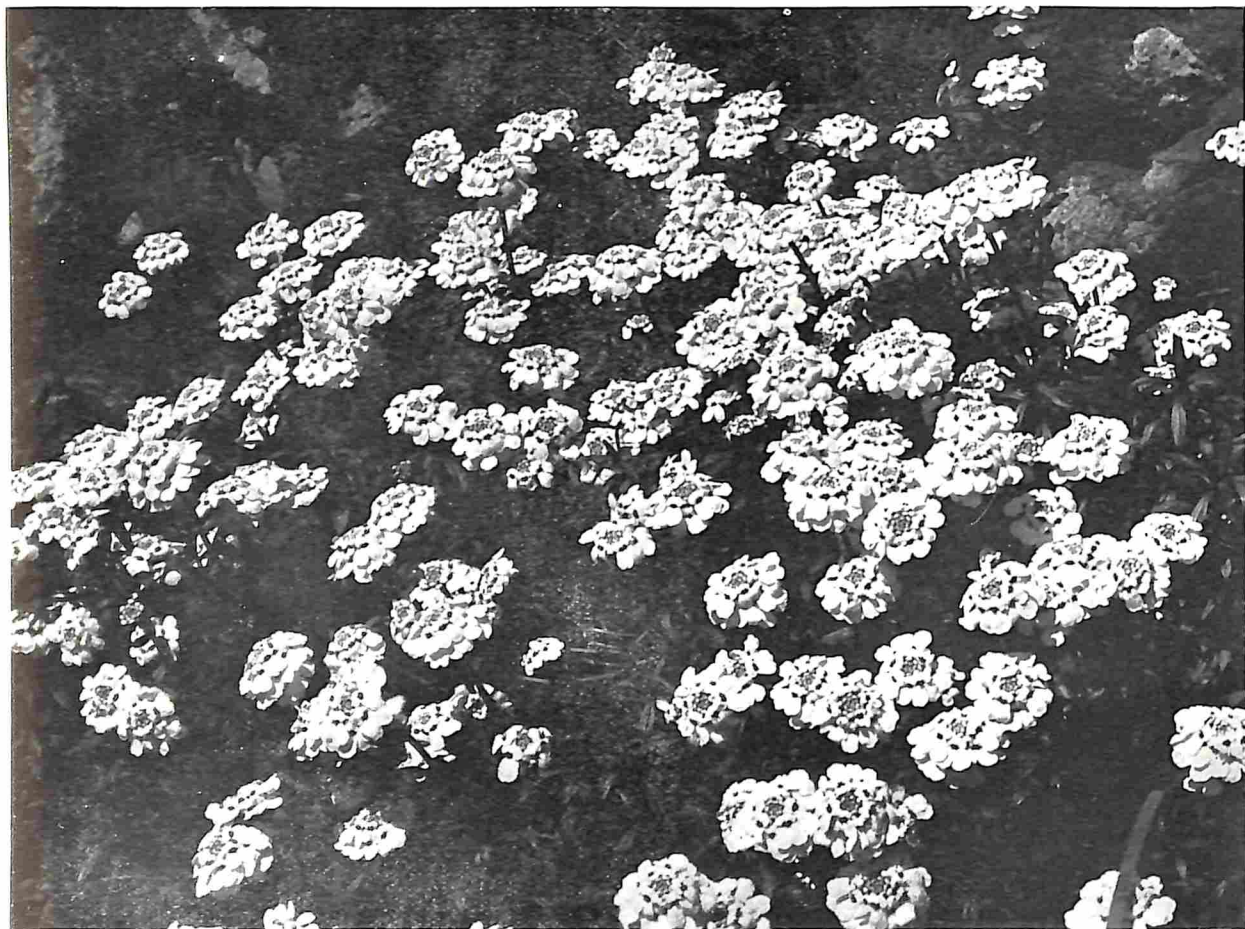
(Slot van bladz. 231)

MARGRIETEN mogen ook niet ontbreken, van de vele verscheidenheden raden we Chrysanthemum maximum Beauté Nivelloise aan, met zeer groote witte bloemen. Cimicifuga racemosa is een sierlijke plant met haar lange, roomwitte bloemaren in den nazomer. Door rijken, langdurigen bloei munt uit Coreopsis verticillata, die laag blijft en 's zomers tusschen het fijne groene vol goudgele sterren staat. De statige, rechtopstaande Ridder-sporen kunnen we niet goed missen in grootere borders. Hiervan is het aantal variëteiten legio en de meeste zijn prachtig. Een paar goede zijn bijv. Delphinium cultorum Van Veen's Triumph met groote lilarose bloemen; zeer lang bloeit Mrs. J. S. Brunton, die lager blijft met prachtig hemelsblauwe bloemen; King of Delphiniums is al een oude variëteit, die ik echter nog altijd als een der mooiste zou willen aanraden,

BORDER MET FLAGSTONEPAD

ze heeft groote dubbele bloemen van een prachtig donkerpaarsblauwe kleur met wit hartje. Wonderlijke bloemen heeft Eryngium Oliverianum, waarvan de geheele plant, bladeren zoowel als bloemen, een typische staalblauwe kleur heeft. Voor 't voorjaar is er niets mooier dan eenige groote pollen Dornicum plantagineum excelsum, de Voorjaars-Margriet, met goudgele bloemen. Gaillardia's behooren tot de planten, die we, hoewel ze ons na een paar jaar wel eens in den steek laten, toch telkens weer aanschaffen, omdat we ze zoo mooi vinden. Ze bloeien buitengewoon rijk met warmgekleurde bloemen. Gaillardia maxima komt in verschillende schakeeringen voor, van warmgeel tot bruin en donkerrood. ☼ De een noemt het Gipskruid, een ander Sluierkruid, maar ieder is 't er over eens dat Gypsophila paniculata een juweel van een plant is in de border, waar de gazig witte sluier een prachtigen overgang kan vormen; de dubbelbloemige variëteit maakt een veel witteren indruk. ☼ Ze bloeien wel kort, de Daglelies, maar ze zijn mooi, ook het blad kan een prettige afwisseling brengen, zoodat in veel borders enkele planten op hun plaats zullen zijn, bijv. Hemerocallis Middendorffii, waarvan de lelieachtige bloemen mooi oranjegeel van kleur zijn. Iris kent iedereen wel, er zijn echter zulke mooie variëteiten bij, dat het geen wonder is, wanneer er menschen zijn die er een heele border van hebben. Er zijn

L. L. Faassen-Hekkens

IBERIS SEMPERVIRENS SNOWFLAKE

CIMICIFUGA RACEMOSA

honderden verscheidenheden, waarvan we hier maar enkele bijzonder goede kunnen noemen o.a. Ambassadeur, met groote bloemen van een prachtig zacht violet met fluweelachtig violet rood; Lent. A. Williamson is iets bijzonders met haar groote mooi-blauwe bloemen met fluweelig purperen randen; Iriskönig heeft citroengele bloemen, waarvan de hangende fluweelbruine bloembladen goudkleurig gerand zijn; tenslotte een der mooiste: Souvenir de Mad. Gaudichau met donker violetkleurige, zeer groote bloemen. ☼ Een border zonder Lupinen is maar een halve border.

ook bij dit geslacht is veel keus; buitengewoon vind ik Downer's Delight, waarvan de bloemen karmijnrood met donkerrose zijn; voor een mooie lila kleur neemt men Countess of March en voor blauw Lupinus polyphyllus. ☼ Klaprozen zijn in hun korten bloei overweldigend, jammer dat ze zoo gauw zijn uitgebloeid, hier moet men dus terdege rekening mee houden. In ieder geval laat men er enkele planten van in de border voorkomen, bijv. Papaver orientale Goliath met groote vuurroode bloemen; Lord Lambourne heeft mooi oranje-roode bloemen met ingesneden bloembladen en Peter Pan, die heel laag blijft, n.l. ongeveer 30 cm., heeft scharlakenroode bloemen. ☼ Het geslacht Phlox bevat niet alleen vele soorten, doch ze zijn ook bijna alle geschikt, zoodat men dus hier weer voor een moeilijke keus staat. We vermelden o.a. Phlox cultorum Frau Ant. Buchner, een oude variëteit, doch nog steeds de beste zuiver witbloeiende; Jules Sandeau blijft laag en heeft zeer groote helderroose bloemen; Morgenrood heeft een eigenaardige roode kleur; Rijnstroom wordt flink hoog en heeft prachtig rose bloemen; Saladin valt terstond op doordat elke scharlaken bloem een bloedrood oogje heeft. Vele Rudbeckia's groeien te hoog en zijn alleen voor heel groote borders geschikt. Toch is er een soort bij dat niet hooger wordt dan ongeveer 60 cm. en buitengewoon rijk en lang bloeit. Ze is onontbeerlijk in kleinere borders en bloeit ook op minder zonnige plaatsen nog goed, 't is Rudbeckia speciosa, met groote donkergele bloemen en zwart hartje. Een plant, waarvan we ook heel veel plezier zullen hebben, is Salvia virgata nemorosa, die al vroeg begint te bloeien met paarsblauwe aren, terwijl deze kleur tot laat in den zomer blijft, doordat de kelkjes gekleurd zijn. Gulden Roede groeit ook over 't algemeen te hoog en is niet geschikt voor kleinere borders, behalve Solidago virgaurea praecox, die circa 60 cm. hoog wordt met haar groote gele pluimen. ☼ In 't voorjaar zullen we op eenigszins vochtige gronden veel plezier hebben van enkele groepjes Trollius met haar bolvormige bloemen. We noemen o.a. Fire Globe met groote donkeroranje bloemen; Goldquelle met prachtig goudgele bolletjes of Excelsior met oranje-roode bloemen. Veronica longifolia is een goede, langbloeiende borderplant met blauwe bloemaren. Buiten-

gewoon mooi, wel de schoonste van alle Veronica's is subsessilis (V. Hendersoni) met enorme trossen van 't prachtigste levendig donkerblauw. ☼ In elke border moeten ze als vanzelf spreken op den voorgrond wat laaggroeiende planten komen. Tot slot zullen we hier enkele van opnoemen. Allereerst dan de bekende Nepeta Mussini, met grijsachtig blad en de lange lila bloemtrossen, die bijna den heelen zomer verschijnen. Aardig is ook Viola cornuta G. Wermig. Buitengewoon lang bloeit met tallooze violetblauwe bloemen. Campanula carpatica schijnt onvermoeibaar in het voorjaar brengen van haar wijde blauwe klokjes; er bestaat ook een witte variëteit. Van de tallooze Anjers noemen we Diantium plumarius Mrs. Sinkins met groote, dubbele, welriekende witte bloemen en Duchess of Fife met kleinere, doch bijzonder aardige rose bloemen. Een in den winter groenblijvende plant is Iberis sempervirens, waarvan de variëteit Snowflake inderdaad een sneeuwveldje gelijk is in den vroegen zomer. Wat Primula's langs den padrand van de border zullen we vroeg in 't jaar enkele bloemen geven. ☼ Borderbezitters en -bezitters, die nog moeilijkheden mochten hebben, willen we verder gaarne van dienst zijn, mits ze zich maar melden.

PALJAS

DOOR J. J. VAN GEUNS

Dikwijls wanneer er geen vertooning was
Zag ik hem zitten, 't hoofd in zijne handen,
Op eene kist waar zich de touwen spanden
Tusschen de tent en pinnen in het gras.
Dan droeg hij een gewone grijze jas
Waaruit zijn bontbekteede beenen kwamen.
Wij andren zijn nog trotsch op onze namen.
Ook dat ontbrak hem: hij was maar paljas
Paillasse . . . een stroozak . . . wist hij die vertaling?
Dan nóg: wat zóu 't? — Een stillen middag vond
Ik hem in slaap en aan zijn ademhaling
Hoorde ik 't geheim van zijn vroegtijdig sterven.
Toen wist ik ook waarom hij oog en mond
Onkenbaar had gemaakt met grove verven.

Foto van Tubergen

GAILLARDIA MAXIMA